

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תיק 1279531/2

בבית הדין הרבני האזורי באר שבע

לפני כבוד הדיינים:

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד, הרב עובדיה חפץ יעקב, הרב אברהם צבי גאופטמן

התובעת: פלונית (ע"י ב"כ טו"ר ישראל זכריה)

נגד

הנתבע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד ענבל ג'וליה אלוש-לוצאטו)

הנדון: פשרה בגובה הכתובה כאשר האיש הוביל את הליך הגירושין
אך האשה תרמה בהתנהלותה לפירוק הנישואין

פסק דין

בפני ביה"ד תביעת הבעל לגירושין, ומאיך, תביעת האשה לכתובה ופיצוי גירושין. האשה אמנם מסכימה להתגרש, אך לא לפני שיוסדר ענין הכתובה. לכן, פס"ד זה יתייחס לקביעת חיוב הכתובה. סך הכתובה 520,000 ₪.

רקע עובדתי

הצדדים נישאו כדמו"י בשנת תשס"ד (2004), ולהם שלושה ילדים משותפים.

לדברי הצדדים (בדיון הראשון) הכירו כשנה לפני שנישאו. האשה גדלה בבית מסורתי, והבעל בבית מסורתי/דתי, אך התחזק במהלך השנים. לכל אחד מהצדדים היתה דירה טרם נישואיהם.

בשנת 2008 זכו הצדדים במכרז למגרש בבאר שבע, וכדי לבנות ביתם המשותף (2 קומות ו-6 חדרים) מכרו את שתי הדירות שהיו בבעלות כל צד, וכן נטלו משכנתא, ואף קבלו כסף מההורים.

בשנת 2016, בעקבות קשיים כלכליים, רצה הבעל למכור את הבית המשותף, כאשר באותה עת כבר חלה גם הידרדרות ביחסי הצדדים. בקיץ 2016 פנה לייעוץ משפטי, ובמקביל גולל את קשיי הנישואין בפני הרב נ'. ביום ... הגיש הבעל בקשה ליישוב סכסוך דרך עו"ד אחר. בסוף השנה הפרידו הצדדים חשבונות.

ביום ... הגישה האשה תלונה במשטרה נגד בעלה באשמת גניבה של סך 120,000 ₪ מזומן שנועד למימון הוצאות רפואיות ומוסדות סיעודיים לאם החורגת שלה, שלטענת האשה החביאה בחדר השינה בארגז המטה. התלונה נסגרה מחוסר ראיות מספיקות להעמדה בדיון, אך הסכסוך בין הצדדים מסביב לכך הוביל להחמרה ביחסי הצדדים הרעועים.

ביום ... פנה הבעל לביהמ"ש בתביעה לאיזון משאבים ופירוק שיתוף ברכוש הצדדים, וכלל בתביעה זו גם תביעה להברחת רכוש (מניות) ע"י אשתו במהלך השנים.

ככל הנראה, בתחילת שנת 2017 עבר הבעל מחדר השינה המשותף בקומת קרקע לחדר בקומה העליונה. לא התבררו בפנינו נסיבות המעבר (ראה לקמן). בנוסף, הגיש הבעל בקשה לצו הרחקה מחדרו למעלה, בטענה שהאשה מגיעה לחדרו ומטרידה אותו שם. בדיון ביום..... הסכימו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הצדדים להצעת ביהמ"ש שבמשך שלושה חודשים נאסר לכל צד להיכנס לחדר השינה של השני, וכן שיתקשרו אחד עם השני בכבוד.

בקיץ 2017 הרב נ' היה מעורב בניסיון להשכיך שלום בחזרה בין הצדדים, והציע שהאשה תסכים למכירת הבית תמורת סגירת התיקים ע"י הבעל. מאמציו לא נשאו פרי.

בחוזה מ"סוכות תשע"ח (אוק' 2017) האשה עם ילדיה נסעו עם הוריה ומשפחתה לטיול בצפון, כולל לינה, בניגוד לרצון הבעל. בעקבות כך, ביום כתב הבעל הודעת וואטסאפ לאשתו: "תם עידן הזוגיות ביננו. העדפת את המשפחה שלך עלי. זה נגמר". בתגובה לך, כתבה האשה: "אלו מילים שלך לא שלי".

לטענת האשה, לאחר אירוע זה עזב הבעל את בית הצדדים, אך לאחר עשרה ימים חזר לבית לחדר נפרד והודיע פעם נוספת לאשה שמערכת הנישואין הסתיימה.

בקיץ 2018, לקראת מכירת בית הצדדים, האשה שכרה לעצמה ולילדים דירה בבאר שבע.

ביום הצדדים מכרו את ביתם המשותף במסגרת התביעה הרכושית שהתנהלה בביהמ"ש. הבעל שוב קנה דירה לעצמו ב...., ובהמשך (ככל הנראה קיץ 2019) האשה קנתה דירה ב... ועברה לשם עם הילדים באופן חד צדדי. בדיון בביהמ"ש ביום הסבירה שנאלצה לעזוב את הדירה השכורה בב"ש בגלל עלויות הדיור.

ביום הגיש הבעל תביעת גירושין.

ביום הגישה האשה תביעת כתובה ופיצויי גירושין, היא התביעה בפנינו.

התקיים דיון ראשון ביום; דיון שני ביום; דיון שלישי שנועד לדיון הוכחות בתביעת הבעל לגירושין בעקבות דיון זה הסכימו הצדדים, לאחר שידול רב של ביה"ד, לניסיון נוסף של שלו"ב, וביה"ד הפנה אותם לתל"מ לצורך טיפול זוגי, בהחלטה מיום

התקיימו שני מפגשים עם המטפל מר י"ק בימים

אולם, כשבוע-שבועיים לפני כן, ביום נתן ביהמ"ש החלטה בתביעה הרכושית, ונמנע מלמנות את האקטואר אבי יחזקאל באופן ספציפי לבדיקה של טענת הברחת המניות. ביום הגישה ב"כ הבעל "בקשה לעיון חוזר דחופה ביותר" בעניין זה, אשר הועברה לתגובת האשה. בדו"ח המטפל י"ק (שהוגש ביום) כתב שבמפגש השני התגלו חילוקי דעות בין הצדדים האם יש להמשיך את הטיפול במקביל להליך המשפטי. ואכן, ביום הודיעה האשה למטפל כי לא תמשיך כך. באותו יום נתנה את הסכמתה למינוי האקטואר. הבעל שוב התרצה להקפיא את ההליך ובקש להמשיך את הטיפול הזוגי, אך האשה כבר סרבה, בנימוק שכבר נערכת לדיון בביהמ"ש.

התקיים דיון רביעי ביום; דיון חמישי – דיון הוכחות ארוך – ביום בו נחקרו הצדדים בענין תביעת הכתובה, וכן אחות הבעל; דיון ששי ביום בו נחקר העד הרב נ'.

בדיון האחרון הציע ביה"ד לצדדים פשרה לפיה ישלם הבעל סך 100,000 ₪ עבור תביעת הכתובה. בהחלטה מאותו יום כתב ביה"ד: "ביה"ד ממליץ לצדדים את הצעת הפשרה לרבות האופציה לחזרה לשלום בית", ושככל שלא יהיו הסכמות על הצדדים להגיש סיכומים.

בהודעה מיום הודיע הבעל שהוא מסכים להצעת הפשרה, ואילו בהודעה מיום הודיע ב"כ האשה שתסכים רק לפשרה בגובה 175,000 ₪ (כשליש הכתובה), וככל שהבעל לא יקבל הצעה זו, האשה עומדת על פרעון סך מלוא הכתובה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהעדר הסכמה, וכנ"ל, ביום הורה ביה"ד לצדדים להגיש סיכומים. סיכומי האשה הוגשו ביום, וסיכומי הבעל ביום, ביום הגיש ב"כ האשה סיכומי תגובה.

עיקר טענות הצדדים

טענות האשה

- הבעל התחתן בגיל 30 כאשר כבר היה דירה ברשותו, והתחייבותו בכתובה נעשתה מתוך אחריות מלאה.
- כבר מיולי 2016 פנה הבעל לייעוץ משפטי בענין הגירושין.
- הבעל הוביל את הליך הגירושין, בפתיחת תיקי יישוב סכסוך, פירוק שיתוף, צו הרחקה מחדרי השינה, עזיבת הבית, ותביעת גירושין.
- האשה הקפידה על טהרת המשפחה ולא הכשילה את בעלה, ועד שהאיש החל בהליכים משפטיים היתה הולכת לטבול במקווה.
- האשה ניסתה להכיל את התחזקות הדתית של בעלה, ואף לשמור על שלימות הבית. היא פנתה לרב י' כ' בפברואר 2017, אשר הפנה אותה לרב נ', ושוב פנתה לרב נ' בקיץ 2017.
- הבעל הבריח כספים משותפים, ואף גנב סך 120,000 ₪ מזומן שהיה בבית לצורך טיפול רפואי וסיעודי של אמה החורגת של האשה, וסירב לעבור בדיקת פוליגרף על כך בביהמ"ש.
- לאשה זכות על פי הלכה לפגוש את משפחתה, ואין לבעל למנוע ממנה ללכת אליהם.
- מדו"חות המטפלים עולה כי הבעל אינו בשל לטיפול, ואף בביה"ד התבטא כלפי האשה בצורה בוטה: "כלב אפשר לאלף, היא אשה שלא מקשיבה".
- הבעל התעכב מליצור קשר לטיפול הזוגי מטעם ביה"ד בת.ל.מ., ואף במהלך הטיפול לא הסכים להקפיד את ההליכים המשפטיים הרכושיים בביהמ"ש.
- טענת הבעל להברחת מניות ע"י האשה במשך שנים – בגללה נמשכו הליכים יותר מארבע שנים – נדחתה בביהמ"ש הסתיים בסכום זעיר של כ-6,000 ₪.

טענות הבעל

- האשה אינה זכאית לכתובה כי היא אשה מורדת שעשתה הכל כדי להמאס את בעלה עליה. היא התנהגה אל הבעל בגועל, בבוטות, באלמות מילולית, ואמרה לו: "אתה עצלן, אתה זבל". וזרקה עליו אוכל ליד הילדים, וזרקה לו בגדים מהארון חוץ לחדר, והרגיש כאילו הוא "מתהלך על ביצים" בתוך הבית שלו.
- כבר כשנה לפני פתיחת ההליכים האשה לא היתה הולכת למקוה באופן קבוע, חרף חשיבות ענין טהרת המשפחה בעיני בעלה, וגם כאשר טבלה סירבה או התחמקה מלקיים יחסי אישות עם בעלה, לפעמים כעונש על שלא עזר מספיק במטלות הבית לטענתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- הבעל הגיש את תביעותיו כדי לזעזע את האשה, מתוך ציפייה שהסיכוי לאובדן הבית יביא אותה לחדול מהתנהגותה הפוגענית, ולהבין כי ערכי הבית והמשפחה חשובים מבילוי עם חברות והרצון לשלוט בבית.
- מאז פתיחת תיק יישוב סכסוך בשנת 2016, מעולם לא טרחה האשה להגיש בקשה לשל"ב, וטענתה לשל"ב אינה אלא טקטיקה להציג את עצמה כאשה אכפתית ואוהבת, ההיפך מהאשה הלא מכבדת עימה חי משך שנים.
- האשה הגישה תביעת כתובה כדי להפעיל לחץ על הבעל למשוך את תביעתו להברחת מניות ולאיוון משאבים בביהמ"ש.
- במהלך השנים, מאז לידת התאומים בשנת 2005, האשה היתה נוסעת לחו"ל ללא בעלה עם משפחה או חברות, למרות לחץ כלכלי, וכן ביום ששי היתה יוצאת עם חברותיה ומותירה את בעלה לטפל בילדים ולהכין לקראת שבת.
- האשה גרשה את הבעל מחדר השינה, לא ישנה עמו ולא שוחחה עמו, וקבעה עובדה שהם חיים חיי שותפות ולא חיי נישואין.
- כחצי שנה לפני פתיחת ההליכים, הצדדים היו עוברים את השבת בנפרד עם הילדים לסירוגין כל אחד עם משפחתו.
- הבעל פנה לשקם את הזוגיות דרך טיפול זוגי בבית מוריה, בפנייה לרב הקהילה, ולאחים של בנה"ז שיסייעו להשכין שלום, אך האשה סירבה, עד שנאלץ לפתוח הליכים משפטיים.
- האשה העלילה על בעלה שלקח כספים ממנה, תיק שנסגר מחוסר ראיות, ובעקבותיו הוציאה צו הרחקה מביהמ"ש.
- האשה עזבה את בית הצדדים באופן חד צדדי ב-8/2108, ושוב עזבה כשנה לאחר מכן לאופקים.
- הגישה הרווחת בבתי הדין היא שאין "כפל זכויות" של כתובה וזכויות מהבעל עפ"י איוון.

דיון והכרעה

לבירור עצם זכאות האשה לכתובה ולגובה הזכות, עלינו להפנות את דעתנו הן למסגרת ההלכתית והן לפן העובדתי. ב"כ הבעל הפנתה בסיכומיה לפס"ד מביה"ד הגדול (תיק 1215028/1 – בכותרת: "גדרי 'מורדת'; היחס לדיני 'אשה רעה' ויצאו הגירושין ממנה"; דרכי בירור העובדות בנוגע לטענות אלה וההכרעה), אשר יש לו השלכות חשובות לענייננו, אלא שלדעתנו שגתה ביישום עקרונות ומסקנות אותו פס"ד למקרה שלפנינו. חלקים מתוך פס"ד זה יובאו לקמן.

א. יסוד במסגרת ההלכתית לזכאות כתובה

יש להבהיר מראש שכעיקרון אין האשה צריכה להוכיח זכאות לכתובה, ואין צריכה להוכיח את אשמת הבעל בפירוק הנישואין. הכתובה ביסודה היא שטר התחייבות של הבעל לאשתו במקרה שהיא תתאלמן או תתגרש, ועצם הגירושין היא העילה לזכאות בכתובה. הדבר דומה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביסודו לפוליסת ביטוח, שעצם האירוע הוא העילה להפעלת הביטוח, אלא שיש תנאים ועילות בהם הכיסוי הביטוחי לא יהיה תקף, ויש לפטור את החברה למרות האירוע הביטוחי בגין התנהלות רשלנית או פושעת של המבוטח וכדומה. וכן בענין כתובה, ישנן עילות בהן תפסיד האשה את כתובתה – עוברת על דת, מורדת, וכו' – אך בדרך כלל נטל ההוכחה על הבעל להוכיח קיום עילה זו לפטור אותו מהתחייבותו המפורשת.

ייתכן, אמנם, שיש מקרים בהן נטל ההוכחה יעבור לאשה כאשר קיימת לכאורה עילת פטור, לדוגמה כאשר האשה יזמה ודרשה את הגירושין – אז תצטרך האשה להוכיח שלמרות זאת זכאית לכתובה כי דרישתה לגט היתה מוצדקת עקב התנהלות הבעל כלפיה, וכפי שכתבנו במספר פסקי דין. אך יש להדגיש שגם במקרה זה ביסוד הדברים אין האשה צריכה להוכיח זכאות, אלא צריכה לסתור את עילת הפטור הלכאורי בכך שיזמה ודרשה גירושין. ישנם גם מקרים בהם יש לפטור למעשה את הבעל המוחזק בכסף מספק, אך גם כאן – אין הכוונה בדרך כלל שהבעל פטור כי יש ספק בעצם זכאות האשה, אלא שקיימת עילת פטור ברמת ספק כזו שבגללה אין להוציא ממון מהבעל.

לכן, נקודת המוצא של כל דיון בתביעת כתובה היא האם קיימת עילת פטור, כל עילה בגדרים ההלכתיים הקבועים לה, ובהעדר עילת פטור עפ"י דין – הבעל נשאר בחיובו, גם אם לא הוטלה עליו אשמה כלשהי. בכך, נעניין כעת בעילות השונות לפטור אשר עולות מתוך טענות הבעל וב"כ. בנידון זה, בה הבעל יזם כל שלב של ההליך המשפטי של פירוק השותפות והגירושין, בלי ספק נטל ההוכחה עליו להוכיח שאכן קיימת עילה לפוטרו מהכתובה, ובהעדר כך – הוא נשאר בחובתו העקרונית לכתובה. אולם, עדיין יש מקום לבחון האם מגיע לאשה כל סכום הכתובה או חלקה בלבד, ומה סכום החיוב הראוי לקבוע, בהתאם להתנהלות הצדדים ותורמתם בפירוק הנישואין.

ב. עוברת על דת

כאמור, לטענת הבעל, האשה נמנעה לפעמים מלטבול, על אף שעניין טהרת המשפחה היה חשוב לו. במשנה כתובות (דף עב ע"א) נקבע שעוברת על דת יוצאת בלא כתובה, בין הדברים המוזכרים, מופיע "משמשתו נדה", וכך נפסק בשו"ע (אה"ע סימן קטו סעיף א).

אולם, יש להבהיר ששם מדובר שהאשה הכשילה את בעלה בלא ידיעתו, כגון שחזרה הביתה ואמרה לו שטבלה במקווה, והתברר שלא עשתה כן. אך אשה המסרבת לטבול, ובכך נמנעה מחיי אישות, אין זה גדר של "עוברת על דת", אלא גדר של מורדת. ואם בגלל סירוב האשה לטבול נכשלו הצדדים ביודעין, כי הבעל לא הקפיד על כך או לא אזר כוח לעמוד בניסיון, נראה דעת הפוסקים שאין בזה לא גדר "עוברת על דת" ולא גדר מורדת להפסידה כתובה, ע"י ברמ"א (שם ס"ג) בפתחי תשובה (שם ס"ק ג), אולם ע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ג אה"ע סימן כא).

בנידו"ד, אמנם טען הבעל שהאשה לפעמים נמנעה מלטבול ולפעמים היה צריך להתווכח אתה, ומתוך עדותו של הרב נ' ייתכן שאף נכשלו בכך לפעמים, אך מעולם לא העלה הבעל טענה שהאשה הטעתה אותו בכך, והכשילה אותו שלא בידיעתו.¹

¹ במאמר מוסגר, יש לציין שעלתה הכחשה בין הצדדים האם קיימו יחסי אישות בתקופת ה"היכרות", כשנה לפני הנישואין, כאשר ברור שהאשה לא טבלה. אין בזה השלכה מעשית על נידו"ד, כיון שיש הרבה זוגות שלא נזהרו בנידני נדה בזמן היותם רווקים/ות, אך מקפידים על טהרת המשפחה בהיותם נשואים, ויש לברכם על כך.

אך כיון שהדבר בא לידינו, לא נמנע מלהבהיר בצורה חד משמעית שדיני נדה חלים גם על רווקה וגרושה, ויש איסור גמור מן התורה לקיים אתה חיי מין, כמפורש ברמ"א בתחילת הלכות נדה (יו"ד סימן קפג סעיף א): "ואין חילוק בין פנויה לנשואה לענין איסור נדה". לכן, תופעה זו של "היכרות", בה חברים ובני זוג עתידיים חיים

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לכן, בנידור^ד, אין האשה מפסידה את כתובתה מכח עילת "עוברת על דת". ואכן, בסיכומי ב"כ הבעל לא נטענה עילת "עוברת על דת".

ג. מורדת

אמנם, סירוב האשה לטבול יכול להוות גדר של מורדת, אם בגלל זה נמנעים מיחסי אישות, שכן אין הבדל בין אשה שטבלה ובכל זאת מונעת בעלה מיחסי אישות לבין אישה שמסרבת לטבול ובדרך זה מונעת את האפשרות ליחסי אישות. ואכן, עיקר טענת ב"כ הבעל היא עילת מורדת, הן בגלל התנהלותה הכללית והן בגלל ענין המקווה.

אולם, גם בזה לא התברר היקף תופעה זו של סירוב האשה לטבול ומתי התחיל, וכן האם לאחר שהבעל התווכח איתה הלכה וטבלה או עמדה בסירובה, וכן אם סירבה, האם נמנעו מקיום יחסים [או נכשלו ביודעין לאור סירוב האשה, וכנ"ל].

עוד טען הבעל שהאשה נמנעה כי אמרה שהמקווה לא היה נקי, אך לדברי האשה מדובר במקווה השכונתי, ועברה למקווה אחר. ואכן, לא חסרים באזור ב"ש מקוואות חדישים ברמת ניקיון ופאר גבוהים.

בנוסף, טען הבעל שגם לאחר שטבלה, עדיין היתה נמנעת כליל טבילה מיחסי אישות והיתה נוסעת להוריה או טוענת לעייפות וכדו'. לטענת הבעל בדיון היו יחסים בשנות 2004-2016 כמו שצריך רק כ-30%. אך האשה הכחישה את הדברים, ואף הביעה מוכנות ללכת לפולגראף על כך, ועל כל פנים אף לדברי הבעל נשאר 30%. גם מעדותו של הרב נ' יוצא שהבעל העלה בעיה זו בפניו רק כשנה לפני הטיפול אצלו, קרי באמצע שנת 2016.

ב"כ הבעל הפנתה בסיכומיה לפס"ד מביה"ד הגדול (תיק 1215028/1) שגם אשה שמסרבת לתדירות הראויה ומתאימה לאותו זוג גדר "מורדת" עליה. כאמור באותו פס"ד, ראוי שתדירות היחסים תיקבע בין בני הזוג עצמם, ואם יש צורך, בסיוע מטפל זוגי, ורק באין אפשרות להגיע לעמק שווה בנושא יצטרך ביה"ד לקבוע בעניינים אישיים אלו לצורך קביעת גדר מורדת.

אולם, אין צורך לומר שלא היתה פנייה כזו לביה"ד בשעתו, וגם לא נטען שהוכרה תדירות מתאימה ע"י גורם מטפל כלשהו. בנוסף, מורדת צריכה התראה להפסידה כתובתה, כמבואר בשו"ע (אבן העזר סימן קטו), ולדברי הרבה פוסקים יש צורך להתרות במפורש על הפסד הכתובה אם תמשיך במרידתה. ואף כי מצינו במקרים מסוימים שהאשה תפסיד כתובתה בדין מורדת גם ללא התראה מפורשת על כך, כאשר המרידה ברורה וקיצונית, כיון שדין זה אינו ידוע לכל שגם סירוב מתדירות ראויה נחשב למרידה, בוודאי יש להצריך התראה לזה, שאם תמשיך בסירובה תיחשב מורדת ותפסיד את כתובתה.

וכך עולה במפורש גם מאותו פס"ד שהביאה ב"כ הבעל, שסיימו (הדגשה לא במקור):

"...שיעור עונה צריך להיקבע לפי צורך שני בני הזוג, גילם, מצבם הרפואי, מצבם הנפשי ונסיבות העניין באותה עת. וכשחיי בני הזוג מתנהלים באופן סביר ונורמלי הדבר לא צריך ולא ראוי שיגיע לבית הדין ואף לא ליועץ, שהרי כל אחד מבני הזוג – חובתו להשתדל לספק צורכי רעהו ללא התערבות חיצונית, והם מתאמים ציפיות ביניהם בדיבור או ברמז. אך כשאין הסכמה

יחד בקיום יחסים, אשר לדאבונו פשטה בקרב הציבור הכללי, אין לה שום היתר הלכתי! נציין בזה שדוקא בציבור הדתי, אשר נזהרים ממגעי חיבה וקיום יחסים טרם הנישואין גם בתקופת הפגישות, אחוז הגירושין הוא נמוך משמעותי מאשר בציבור הכללי, שחיים יחד לפני הנישואין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ותיאום בדברים שכאלו יצטרך בית הדין להזמין, לשוחח עימם ולקבוע את שיעור החיוב במקרה זה, ומי שאינו מקיים חיובו – יש לעשות את ההכרזות של 'מורדים' זה על זה, ואישה לא תפסיד כתובתה אלא אחרי ההכרזות כמפורש בפוסקים."

לכן מרידת האשה דרך סירובה לטבול (לטענת הבעל) אינה מהווה עילה מספקת להפסידה כתובתה, שכן לא התברר היקף ומשך הסירוב בפן העובדתי, ובוודאי חסרה התראה בפן ההלכתי.

אולם, בתחילת שנת 2017 ככל הנראה, הבעל עבר לחדר שינה בקומה העליונה של הבית. לטענתו, האשה הוציאה אותו מחדר השינה המשותף בקומת הקרקע. דרישה כזו מהאשה שהבעל יעזוב את חדר השינה בהחלט יכולה להיחשב כמרידה.

אולם, מעבר לטענה בעלמא, לא הביא הבעל הוכחה כלשהי שעזיבה זו באה בעקבות דרישת האשה. גם לא פרט כלל איך "הוציאה" אותו, האם בדרישה מפורשת לכך ו/או באיום, או שמא תוך התנהלות קשה של "אשה רעה", שמפני כך בחר הבעל לעזוב את החדר (וראה דברינו לקמן בענין "אשה רעה"). כמו"כ, לא התברר האם יצא לפניו או לאחר האירוע הנטען של העלמת ה-120,000 ₪ מארגז המטה² (וראה דברינו לקמן בענין מורדת מחמת טענות כספיות). יתירה מכך, ב-3/2017 בקש הבעל צו הרחקה שהאשה לא תיכנס לחדרו, ובעקבות כך ניתן צו הדדי מלהיכנס לחדר השני למשך שלושה חודשים, אשר מנע לחלוטין כל אפשרות של יחסי אישות, אף באופן מזדמן. אמנם, הצו ניתן בהסכמה, אך יוזמת הצו היתה של הבעל. בנוסף, לטענת האשה הבעל עזב את חדר השינה מיוזמתו לאחר האירוע בחוה"מ סוכות. [לא התברר אם לטענתה רק אז נפרדו (שלכאורה מוכחש מהנ"ל) או שחזרו יחד לאחר השלושה חודשים, או לאחר השיחות עם הרב נ', ושוב נפרדו] לכן, בוודאי אין בסיס מספיק, ואף לא טענת ברי, לקבוע שהאשה מורדת בהוצאת הבעל מחדר השינה המשותף.

בענין האירוע בחוה"מ סוכות – בו יצאה האשה עם הילדים לשהות עם משפחתה בצפון בניגוד לרצון בעלה אשר נשאר לבד בבית – שהיווה לבעל "שבירת כלים", האריך ב"כ האשה בכך שאין לבעל לנתק את אשתו מקשריה עם בני משפחתה, ושבמקרים מסוימים בעל המונע את אשתו מכל קשר עם משפחתה דינו שיוציא ויתן כתובה, כמבואר בשו"ע (אה"ע סימן עד סעיפים ד, ט). אולם, יש להדגיש שלא מדובר כלל בנידון זה בבעל המונע את אשתו מכל קשר עם משפחתה. ואכן, בדרך כלל אינו מן הראוי שהאשה תצא עם הילדים בחוה"מ עם משפחתה ותשאיר את בעלה לבד. לטענת האשה, הוצע לבעל להצטרף גם כן לטיול, אך לא רצה. מובן הדבר לאור המתרחש עם משפחת אשתו, בפרט בעקבות הגניבה הנטענת. מאידך, גם אם האשה פעלה בזה שלא כראוי, אין לראות בכך מרידה ו"שבירת כלים", כך שאין בזה הצדקה להחלטת הבעל לסיים את הזוגיות לקבוע שהאשה אשמה בפירוק הנישואין.

כך גם לגבי טיסות האשה לחו"ל מאז לידת התאומים עד לשנת 2015 אין גדר מורדת, שכן היו בידיעת הבעל, ואף אם לא נחה דעתו מהם, לא היו אלא לזמן קצר יחסית, כשלאחר מכן חזרה לבית המשותף.

אולם, בבואנו לדרון בחיוב כתובה מדין פשרה, ודאי שיש לקחת עניינים אלו בחשבון, וכמובן לקמן (אות ז).

² בדין ההוכחות אמרה האשה (שורה 794): "ישננו מעל הארגז הזה", ומשמע לכאורה שבאותה עת (2/2017) עדיין ישנו באותה מטה, אך אין לקבוע מסמרות על פי זה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהמשך, בקיץ 2018, האשה עברה מהבית המשותף לדירה שכורה. עזיבת הבית המשותף בהחלט יכולה להיחשב כמרידה. אולם, בשלב זה הצדדים כבר היו גרים בחדרים נפרדים מאז אירוע סוכות, ובין כה לא היו יחסי אישות ביניהם, וכבר היו בהליכים משפטיים יותר משנה וחצי. בנוסף, לדברי האשה מעבר זה היה בהסכמת הבעל להקל על הילדים בהתקרבות שנת הלימודים, כאשר עמדו לפני מכירת הבית המשותף. כך, גם במעבר זה אין לקבוע שהאשה מרדה.

ואף שכשנה לאחר מכן האשה הרחיקה לכת ועברה ל[...] עם הילדים, והפעם בוודאי שלא ברשות בעלה, אין בזה גדר מרידה נוספת, שכן אין הבדל מהותי בשלו"ב בין דירות נפרדות בב"ש או דירות בערים שונות. ככל שרצון הצדדים היה לחזור ולגור יחד בשלו"ב, או לקבוע מועדים להיפגש לצרכי זוגיות, היו יכולים לעשות כן הן בדירת הבעל בב"ש והן בדירת האשה ב[...], ואין משמעות למעבר זה אלא כלפי הסדרי השהות של האב, אשר לא נידון על ידינו.

עוד טענה ב"כ הבעל לאלימות מילולית ולהתנהלות עוינת ובזבזנית של האשה במהלך השנים. נעיר שכלפי האלימות המילולית הנטענת, הבעל לא הביא ראיה כל שהיא לכך, ולא המציא כל תכתובת פוגענית. בכל תכתובת הוואטסאפ שהוצגו לביה"ד, גם אם האשה היתה דעתנית, אין רמז לשיח פוגעני. מעבר לכך, אין בכך "מרידה", אלא יש לדון בכך במסגרת "אשה רעה".

כמו"כ התנהלות כלכלית בזבזנית לא מהווה מרידה, ולא עדיף ממרידה מפורשת ממלאכה, שאינה נחשבת כמרידה להפסיד את הכתובה, אלא אולי להפסד מזונות. גם בזה יש לדון במסגרת "אשה רעה".

הרי שלאחר בדיקה מדוקדקת של כל טענות ב"כ הבעל, הן בפן העובדתי הן בפן ההלכתי, בנסיבות תיק זה אין בסיס מספיק בכדי לקבוע שהאשה "מורדת" כדי שתפסיד את כתובתה באופן עקרוני. לכל היותר, יש ליישם את דברי הרמב"ם (הל' אישות פי"ד הט"ז) ושו"ע (אה"ע סימן עז סעיף ד) שיש לדיין לפשר כפי כוחו, וז"ל השו"ע:

"איש ואשתו שבאו לב"ד, הוא אומר: זו מורדת מתשמיש, והיא אומרת: לא כי אלא כדרך כל הארץ אני עמו ... עושין פשרה כפי כח הדיין."

וכ"כ בשו"ע חו"מ (סי' יב סעיף ה):

"יש כח לדיין לעשות דין כעין הפשרה, במקום שאין הדבר יכול להתברר. ואינו רשאי להוציא הדין חלוק מתחת ידו בלי גמר."

ד. "אשה רעה" ו"גירושין יצאו ממנה"

לטענת הבעל, פירוק הנישואין נגרם בעטייה של התנהלות האשה. אולם, כפי שמבואר בפס"ד מביה"ד הגדול אותו ציינה ב"כ הבעל, גם אם האשה מקנטרת את בעלה – הן בענייני אישות והן בהנהלת הבית – ונחשבת "אשה רעה" בגין כך, אין זו מהווה עילה להפסד הכתובה אם הבעל מחליט לגרש אותה. כיון שב"כ האשה ציינה פס"ד זה, נצטט את דברי ביה"ד הגדול בפס"ד הנ"ל:

"אומנם טען הבעל דהכא יצאו הגירושין ממנה ולכן יש לפוטרו מכתובה, אך דבר זה אינו נכון בנידון דידן, ונבהיר את הדברים:

אף אם נקבע שהגורם לגירושין הוא מעשי האישה, אין בדבר זה לכשעצמו כדי לפטור את הבעל מכתובה, שהרי בדרך כלל גירושין הם מחמת שהצדדים או אחד מהם אינו רוצה בשני ובדרך כלל יש סיבה לדבר זה [...]

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

וכן פסק השולחן ערוך (סימן קיט סעיף ג): "לא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא אם כן מצא בה ערות דבר." ומשמע שאם הקדיחה תבשילו או אפילו מצרה לו ואינו רוצה להיות עימה לא יגרשנה. ואם מגרשה – חייב בכתובתה.

הרי אף שהבעל מגרש מחמת מעשיה שאינם נושאים חן בעיניו, תהא דרגת חומרם אשר תהא, עדיין הוא חייב בכתובתה [...]

בהקשר לכך נצטט קטע מפסק דין שכתבנו בתיק 854112/7:

"מצינו בגמרא ביבמות (סג ע"ב):

"הנני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה' - אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה: זו אשה רעה וכתובתה מרובה".

לדברי רב נחמן, הפסוק בירמיהו מתאר מצב בו האדם אינו יכול לגרש את אשתו הרעה בשל אי יכולתו לעמוד בתשלום כתובתה המרובה. יוצא אפוא, שגם אישה רעה זכאית לגבות את כתובתה.

כדי להמחיש מיהי אותה אישה רעה שהגמרא עוסקת בה, נזכיר את דברי האמוראים שהובאו בגמרא (שם).

"היכי דמי אשה רעה? אמר אביי: מקשטא ליה תכא ומקשטא ליה פומא [עורכת לו שולחן ומקללת ומגדפת אותו עד זמן הסעודה, כדי לצערו]. רבא אמר: מקשטא ליה תכא ומהדרא ליה גבא [עורכת לו שולחן ומפנה לו את גבה, שלא לאכול עמו ומצערתו]".

ועיין ב"בן יהודע" (שם) שכתב שצריך להבין מפני מה אישה רעה שרוצה לצער את בעלה, לחרפו ולגדפו, עורכת לו שולחן מלא בכל טוב. וביאר שגם בכך כוונתה רעה, שהרי אם לא תכין לו שולחן לאכילה יהיה מוכרח לאכול במקום אחר, ולא יבא אצלה. לכך היא נזהרת בהכנת שולחן לאכילה, כדי שיהיה מצוי אצלה ולא ילך למקום אחר, ולעיתים אף יביא עמו אורח, ואז תשביעהו מרורות מחירוף וגידוף, ותבזהו גם לפני האורחים.

גם בביאור דברי רבא כתב שכוונתה של האישה היא לרמוז לבעלה על רצונה בתשמיש, ולכן היא עורכת שולחן מלא במטעמים הגורמים לחימום הגוף, ומביאים אותו לתאוה, אך בסופו של דבר, מפנה לו את גבה. עיי"ש.

עוד מצינו בגמרא בעירובין (מא ע"ב) שמי שיש לו אשה רעה, אינו רואה פני גיהנם. משמע שאשה רעה מנחילה לבעלה את ייסורי הגיהנם כבר בעת שהותו בעוה"ז.

יוצא מכאן שגם אשה רעה ההופכת את חיי בעלה לגיהנם עלי אדמות, אינה מפסידה את כתובתה.

ויותר מזה שנינו ביבמות (סג, ב):

אמר רבא: אשה רעה מצוה לגרשה [...] "נתנני ה' בידי לא אוכל קום" – אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בר חייא: זו אשה רעה וכתובתה מרובה [...]

ומבואר שאף 'אשה רעה' שאומנם מקיימת את חובותיה לבעלה אך מקללתו ומחזירה לו את הגב, שמצווה לגרשה – אפילו הכי חייב לשלם כתובתה, אף שהגירושין בשל מעשיה, ולא נימא שהיא הגורמת לגירושין ולכן תפסיד כתובה. והיינו שאף שסיבת הגירושין הם מעשיה – אין בדבר זה כדי להפסיד כתובתה ותוספת כתובתה, שהרי נקטה הגמרא שבי'אשה רעה וכתובתה מרובה' חייב בתשלום הכתובה והתוספת, שלכן הכתובה 'מרובה'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

רק כאשר מתברר שהנהגת האשה היא קיצונית כ"כ עד כדי שהחיים במחיצתה הם בלתי נסבלים – בבחינת "אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת" – יש לקבוע ש"הגירושין יצאו ממנה", והיא מפסידה את כתובתה, גם אם הבעל דרש את הגירושין. וכן כתבו בפס"ד הנ"ל של ביה"ד הגדול (הדגשה לא במקור):

"...אף אם הסיבה לגירושין היא מעשי האישה (שהוכחו ולא רק נטענו), הדבר תלוי בחומרת המעשים ועד כמה הם פוגעים באפשרות לחיים משותפים [...]. אף באישה שאינה מושלמת, ואף במי שחסרונותיה עולים על מעלותיה בצורה ניכרת, אך אפשר להמשיך בחיי הנישואין עימה אף שאינם 'גן של שושנים' כמאמר העולם – בכל אלו אל ימהר אדם לפרק את ביתו, אלא ינהג כמו שנהגו כל הדורות עד דורנו וננו שגם אם החיים אינם טובים אין אדם מגרש את אשתו, שהתועלת של חיי הנישואין עימה עולה על החסרונות שבפירוק הנישואין [...]. ולכן אף ב'אשה רעה', שהסיבה לגירושין נובעת מחמת חוסר יכולת או – יותר נכון – חוסר רצונו להמשיך בנישואין, בכהאי גוונא אם מגרש חייב אף בתוספת כתובה, דאדרבה דווקא אדעתא דהכי נכתבה תוספת הכתובה.

אומנם יש מקרים שבהם אחד מן הצדדים אינו מסוגל יותר לחיות עם רעהו ואלו המקרים שנאמרו במשניות בפרק המדיר וכן דין 'עוברת על דת' [...]. ועל כיוצא בזה אמרו (בכתובות עב, א ובשאר מקומות) "אין אדם דר עם נחש בכפיפה", דהיינו שהאדם הסביר לא יכול לחיות חיי נישואין שכאלה. ועל זה כתב הטור (אבן העזר סימן קיח) שאם יצאו הגירושין ממנה לא ישלם תוספת כתובה, היינו שאם עשתה ועושה מעשים שאי אפשר לבעל לחיות עימה ולהמשיך בקשר הנישואין ולכן הוא נאלץ להגיש תביעתו לגירושין, בכהאי גוונא לא ישלם תוספת כתובה. והדבר תלוי בכל מקרה ומקרה בשיקול דעת בית הדין: באיזה אופן נקרא שהיא גורמת הגירושין באופן שאינו מסוגל לחיות עימה, שמפסידה כתובה, ובאיזה אופן הוויא בכלל 'אשה רעה', ואפילו רעה מאוד, שחייב בתשלום כתובה. ומהאי טעמא בעינן לפעמים התראה כגון ב'עוברת על דת', כדי שבן הזוג יהיה מודע למהות מעשיו שהם לפעמים בלתי נסבלים באופן שאי אפשר להמשיך את חיי הנישואין."

נחזור לנידון שלנו. אמנם, הבעל טען להתנהלות קנטרנית של האשה כלפיו, וכן להתנהלות כלכלית בזבזנית, בשעה שעמדו בקשיים כלכליים עקב המשכנתא הגבוהה, וכן לקשיים מסביב למקווה ויחסי אישות. בסיום סיכומי ב"כ הבעל כתבה:

"בענייננו הרי שאין חולק כי חומרת מעשיה של האישה היו בלתי נסבלים באופן שלא אפשרו את המשך חיי הנישואין מה שהביא את האיש לבקש לסיימם."

אולם, לדעתנו לא עולה מטענות הבעל לפנינו התנהלות בלתי נסבלת בעליל, בבחינת "אין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת", שהיא חסרת תקנה דרך הליך טיפול זוגי והדרכה הלכתית מתאימה. ייתכן גם שהבעל התחזק במהלך השנים, ואילו האשה טרם היתה מוכנה להתקדם בקצב שלו. אך לא השתכנענו מתיאוריו שהחיים היו בלתי נסבלים לאדם סביר, גם אם היו קשים. נראה שאין לראות בהתנהלות האשה הנטענת מעבר לזאת של "אשה רעה", אף לפי טענות הבעל. זאת ועוד, לא הוכיח הבעל התנהלות זו הנטענת כלל, כפי הנדרש, כאמור בפס"ד הנ"ל. כמו כן, לא ניתנה התראה לאשה על רוע מעשיה הנטענים והפסד כתובתה בגללם. מעבר לכך, נראה שגם לבעל חלק בהידרדרות ובמשבר שפקד את הצדדים. לכן, אין לקבוע בנידון זה ש"הגירושין יצאו ממנה" בכדי שתפסיד האשה את כתובתה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגבי טענת ב"כ הבעל בכתב ההגנה שכבר לפני הגשת יישוב סכסוך, הצדדים שהו בשבתות בנפרד, בדיון הוכחות טענה האשה שהעו"סית המליצה להתחיל להפריד שבתות. לפי סיכומי הבעל העו"סית מונתה לצורך תסקיר שנוגע לענייני הסדרי שהות של הקטינים, וא"כ יוצא שלגרסת האשה, תופעה זו החלה רק לאחר פתיחת ההליכים המשפטיים. לפי תיאור ב"כ הבעל שעשו ככה בקביעות לסירוגין, מסתברת הרבה יותר גרסת האשה בזה.

עוד הביאה ב"כ הבעל מדברי החתם סופר (חו"מ סימן רג) בענין בעלת קטטה:

"סגי בעדים שלא בפניה ואין צריך לזה עדות גמורה [...] כיון שמפורסם כולי האי לכל באי שער עירה שאי אפשר לדור עמה ממש הוא כראיה, ולא היה אלא גילוי מילתא בעלמא."

על פי זה הסיקה כי "בענייננו קיימות ראיות מובהקות בענין", מחקירתה של אחות הבעל ומעדות הרב נ', ומהתשובות העלומות של האשה, כי האשה מרדה.

אולם יודגש שלא בזה דיבר החתם סופר כלל, אלא כאשר "מפורסם כולי האי לכל באי שער עירה שאי אפשר לדור עמה ממש", וסברתו היא שמצב זה של דבר מפורסם וידוע לכל נחשב כראיית עדות. ברור שעדות אחות, שהיא קרובת משפחה מדרגה ראשונה ונוגעת בדבר, ועדות לא חד-משמעונית של הרב נ', וטענות הבעל והאשה בענין, לא מהווים דבר מפורסם וידוע לכל אלא אולי כגילוי מילתא בלבד.

עוד יש להבהיר כי המדובר בתשובת החת"ס הוא על חיוב גט והיתר מאה רבנים לשאת אשה שנייה, אך לא דן שם לענין הכתובה. אדרבה, הצריך את הבעל להשליש את שווי הכתובה בבניה"ד.

עוד הביאה ב"כ הבעל את תשובת הרא"ש (כלל קז סימן ו) בענין מי שמסתיר דבריו ומשיב תשובות גנובות. אולם, האשה ענתה לכל השאלות, ואם כי תשובותיה בהחלט לא עולות בקנה אחד עם תיאורי הבעל, אי אפשר לקבוע שהיא מסתירה דבר ותשובותיה גנובות. האשה אף היתה מוכנה לעבור פוליגרף בענין המקווה.

ה. מורדים זה בזה

עוד העלתה ב"כ הבעל טענה שיש לראות את היחסים בין בני הזוג כמרידה הדדית, אשר לפי דינו של ר' ירוחם (מישרים, חלק ח נתיב כג) האשה מפסידה את תוספת כתובתה, ואינה מקבלת אלא את עיקר כתובתה, שהוא סכום זניח של כמה מאות שקלים לפסיקה ספרדית.

ואכן, התמיהה עולה מאליה, מה ראו הצדדים להמתין כל כך בהגשת תביעת גירושין? כבר בשנת 2017 הוגשה תביעה לפירוק שיתוף, ומקיץ 2018 גרו בדירות נפרדות, ומשנת 2019 אף בערים שונות, ובכל זה רק ביולי 2020 "נזכר" הבעל להגיש תביעת גירושין.

נציין שבדיון הראשון, וכן בהמשך הדיונים לפנינו, האשה טענה שהיא לא שותפה להחלטה להתגרש, אך הבעל אמר בצורה ברורה שרצונו להתגרש. אמנם, אמר שהיו ניסיונות לשלוב שלא צלחו, ולטענתו אף פנה לגורמים שונים לשם כך, אך מאז קיץ 2018 לא צוין שום ניסיון שלוב משמעותי, ורק לאחר שידול גדול של ביה"ד הסכים הבעל בדיון השלישי לניסיון של שלוב אצל המטפל מתל"מ, מר י"ק.

ייתכן ששני הצדדים (ועכ"פ באי כוחם) הבינו את משמעות הכתובה, אשר בנידון זה היא בסך גדול של 520,000 ₪, ולכן כל צד נמנע מלתבוע את הגירושין, אף שעל פניו הנישואין כבר פורקו מזמן, כדי לשמור יתרון בענין הכתובה, עד שהבעל החליט להגיש תביעת גירושין למרות זאת.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בין אם השערה זו נכונה או לא, "בסופו של יום", הבעל תבע גירושין והאשה טענה בפנינו לאורך כל הדרך שאינה שותפה להחלטת הגירושין, ושמכנה לשלו"ב. לטענת הבעל וב"כ, דברי האשה אינם אלא טקטיקה וגם היא לא רצתה לשלו"ב.

טענת ב"כ הבעל וראייתה מכך שהאשה מעולם לא הגישה תביעת שלום בית נגדית, אין בה כדי להוכיח אי-כנות האשה כדי לקבוע מרידה הודית ולהפסידה כתובתה. ברמ"א (אה"ע סימן פ סעיף יח) כתב באשה שהתקוטטה עם בעלה והלכה לבית אביה, שאין היא נחשבת מורדת בכך, משום שעל הבעל ליזום ולשדל אותה, וז"ל:

"אשה שהלכה מבית בעלה מכח קטטה, ואינה רוצה לשוב לביתו עד שיקרא לה בעלה, לא הפסידה משום זה מזונותיה, דבושה ממנו לשוב, מאחר שיצאת בלא רשותו ואינו מראה לה פנים, ואם הוא יבא אצלה אינה מונעתו מכלום..."

עיי"ש, שרק אם מסרבת לבוא לקריאתו עד שיפרע את כל מה שלוותה בינתיים נחשבת כמורדת, שאין לה לתלות את סירובה לשלו"ב בעניינים כספיים. ועי' בפד"ר (כרך יד עמ' 261-264) שהביאו מחלוקת הפוסקים בזה האם מדובר רק בענין הפסד מזונות אשה או אף בהפסד בכתובה, וכן מחלוקת בגופו של הדין האם אשה המונעת חיי אישות משום טענות כספיות נחשבת מורדת.

חשוב לציין את דברי ביה"ד ת"א-יפו (תיק 849440/19) בפס"ד מיום כ"ז בתמוז תשע"ה (14.07.2015) שחילקו בדין ר' ירוחם, שכלפי כפיית/חיוב הגירושין במרידה הודית אין הבדל מי החל בהליך, כיון שכעת שני הצדדים כבר אינם רוצים זה את זה, ומעגנים זה את זה. אולם, בענין הפסד תוספת הכתובה, יש לרדת לשורש הדברים של פירוק המשפחה, ממי יצאו הגירושין, וז"ל:

"כך שלמעשה בזוג המורדים זה על זה לגבי חיוב תוספת הכתובה הדבר תלוי מי הוא הגורם לגירושין אף שהוא לא התובע של הגירושין, בעוד שלגבי חיוב הגט אין זה משנה מי הוא הגורם לגירושין."

במקום שאינו יכול להתברר, עיי"ש שעשו פשרה (וכפי שנעשה גם אנו, לקמן).

כך, גם אם דברי האשה בפנינו בדיונים על רצון לשלו"ב נאמרו רק כטקטיקה (שלא השתכנענו כן), כאשר חותרים לשורש הדבר, אין ספק שההחלטה הבסיסית הסופית לפירוק המשפחה היא פרי יזמת הבעל. כאמור לעיל, גם אם לטענת הבעל נדחף לכך עקב התנהלות האשה כלפיו, לא התברר כראוי שהתנהלותה (אף כפי שטען הבעל) חרגה מגדרי "אשה רעה" בלבד, וכ"ש שאף לא הוכח שהייתה "אשה רעה".

ואף אם נקבל את טענת הבעל כנכונה, שכאשר הצדדים באו לפנינו – לאחר שנה וחצי של הליכים משפטיים כביהמ"ש שיזם הבעל, ושנתיים של פירוד – האשה טענה כשלו"ב רק כטקטיקה, אך גם היא כבר רצתה גירושין, וראייה לכך שלא הגישה מעולם תביעה לשלו"ב, אין בכך בהכרח להפסידה כתובתה מכוח דין ר' ירוחם. נביא בזה את דברי של הרה"ג בירדוגו שליט"א בפס"ד מביה"ד ירושלים (תיק 1117521/6):

"...לא אמר זאת רבנו ירוחם אלא כשהיא ג"כ מרדה בפועל וביקשה לצאת ממנו ואין ביה"ד יודע מי גרם לגירושין [...]"

ואם כן, כל זה כשהיא אומרת בבירור שאינה רוצה אותו - עוד בתחילת הדיונים, [...] אבל כשרק בסוף הדיונים אמרה פעם אחת "תודה שעזב" אין להחשיבה מורדת משום זה [...] ופשוט שאין די במה שלא ביקשה לשלו"ב כדי להחשיבה כמורדת, שהרי ההגדרה היא "למשקל ומיפק", והרי לא ביקשה למיפק, דהיינו לצאת, אלא רק נקטה בשוא"ת, ואדרבה הבעל הוא המחזר אחר האשה שדמעתי מצויה ואונאתה קרובה [...] וגם רבנו ירוחם לא אמר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אלא כשהיא אמרה תחילה שאינה חפצה בו ותבעה גירושין, משא"כ בנ"ד [...] ואין די בכך שיש לביה"ד "תחושה" בעלמא שלא חיו טוב כדי להגדירה כמורדת בו, שהרי יש לה שטר חוב ביד, וכנגדו צריך שביה"ד יראה מרידה ממשית נגד עיניו שתאמר מעיקרא שאיננה רוצה בו, כדי שאף הוא יוכל לטעון גם לו רצייתי לחזור אליה הרי היא לא רוצה בי."

בפסה"ד הנ"ל נחלקו שלושת הדיינים לעניין חיוב כתובה בפועל, ופסקו לחייב כדעת הרוב במחצית כתובה.

אמנם במקרה שלפנינו, הסכסוך ההדדי בין הצדדים החל כבר ב-2016, מועד הקרע לטענת האשה. במועד זה כבר הופרדו החשבונות. כמו כן, בתחילת 2017 הופרדו התדרים. לכן גם אם נגיע למסקנה שהיוזמה לגירושין באה מהבעל, לא ניתן לשלול לגמרי את טענת המרידה ההדדית, ויש לכך השלכות לעניין גובה חיוב הכתובה, וכאמור בהמשך.

1. כתובה מוגזמת ולכבוד

סך 520,000 ₪ אינו נחשב בהכרח כמוגזם, בפרט כאשר היתה כבר לבעל דירה ברשותו בעת הנישואין. אולם, בכמה קהילות ספרד היו נוהגים לרשום סכומים גדולים בכתובה לכבוד בעלמא, בלי כוונה אמיתית לגבותו. כמו"כ, יש שרושמים סכומים בהתאם לתאריך הנישואין או במספרים המסמלים מזל. הפוסקים דנו בזה מדיני "אסמכתא" (ע"י שו"ע חו"מ סי' רז סעי' ט-יג) וחוסר סמיכות דעת. מצד שני, יש שרואים בכל סכום בכתובה התחייבות גמורה. למעשה, נחלקו הדיינים בנושא זה. זו סיבה נוספת בנידו"ד – אף שהדעת נוטה שאין להפסיד לאשה את תוספת כתובתה – לפשר בכתובה זו, שהיא בגימטריא "בן" = 520,000 ₪. [ראה בזה פס"ד מביה"ד הגדול (תיק 842107/1) וכן בדעה ג' בפס"ד מביה"ד ירושלים (תיק 1052109/1)].

אולם, מועצת הרבנות הראשית קבעה שניתן לכתוב בכתובה עד מיליון ₪ ואין בכך "אסמכתא" של כתובה מוגזמת, וכך נהגנו בפסקי דין קודמים, אך עדיין יש מקום להתחשב בכתובה לכבוד בעלמא, בנסיבות המקרה שלפנינו, לצורך פשרה וכאמור בהמשך.

2. פשרה בכתובה

בסופו של דבר, לא נמצאה עילה ברורה להפסיד לאשה את כתובה ולפטור את הבעל מהתחייבותו המפורשת.

בשורש הדברים, אין ספק שכל ההליך המשפטי לפירוק המשפחה עומד לפתחו של הבעל. הוא עזב את חדר השינה בנסיבות שלא התבארו, הוא דרש פירוק שיתוף, הוא הגיש בקשה לצו הרחקה מחדרו, הוא הודיע לאשה לאחר אירוע סוכות שהזוגיות שלהם הסתיימה, "ובסופו של יום" אף הגיש את תביעת הגירושין.

מצד שני, למרות שהבעל יזם את הגירושין וכאמור לעיל, ישנן מספר נקודות שהינן "בליבת הפירוד והסכסוך", המצביעות על כך, שיש להטיל חלק מהאשמה לפירוד בין הצדדים על האישה, ובעטיין יש מקום לפשר באופן משמעותי בסכום שנחייב בו את הבעל:

(א) כאמור לעיל, התעורר ספק בעניין המקווה.

(ב) כאמור לעיל, התעורר ספק בעניין מרידה הדדית.

(ג) כאמור לעיל, יש לדון בכתובה לשם כבוד.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ד) הבעל הסכים לפנות להליך טיפולי ולבחון את האפשרות לשלום בית, מה שאולי מחזק את טענתו שיוזמתו לפתוח הליך של פירוק שיתוף, לא נועדה לצורך גירושין, אלא "כדי לזעזע את האשה, מתוך ציפייה שהסיכוי לאובדן הבית יביא אותה לחדול מהתנהגותה הפוגענית, ולהבין כי ערכי הבית והמשפחה חשובים מבילוי עם חברות והרצון לשלוט בבית".

עניין זה מקבל חיזוק נוסף מהאמור בדברנו לעיל:

"ברו"ח המטפל י"ק (שהוגש ביום 1.2.2022) כתב שבמפגש השני התגלו חילוקי דעות בין הצדדים האם יש להמשיך את הטיפול במקביל להליך המשפטי [...] הבעל שוב התרצה להקפיא את ההליך ובקש להמשיך את הטיפול הזוגי, אך האשה כבר סרבה, בנימוק שכבר נערכת לדיון בביהמ"ש".

היינו, הבעל הסכים לבסוף להקפיא את ההליכים המשפטיים ולהמשיך בטיפול הזוגי, אך האשה "התייאשה" מכך ובפועל "פוצצה" באופן חד-צדדי את האפשרות להמשיך ההליך הטיפולי.

אמנם, אין בכך בכדי להגיע למסקנה שהגירושין יצאו ממנה, אך אין ספק שניתן להביא עניין זה בחשבון במסגרת פסק דין לפשרה לחיוב כתובה.

(ה) עוד הזכרנו שבשנת 2016, בעקבות קשיים כלכליים, רצה הבעל למכור את הבית המשותף, כאשר באותה עת כבר חלה גם הידרדרות ביחסי הצדדים. בקיץ 2016 פנה לייעוץ משפטי, ובמקביל גולל את קשיי הנישואין בפני הרב נ'. בקיץ 2017 הרב נ' היה מעורב בניסיון להשכין שלום בחזרה בין הצדדים, והציע שהאשה תסכים למכירת הבית תמורת סגירת התיקים ע"י הבעל. מאמציו לא נשאו פרי.

היינו, לצדדים היו קשיים כלכליים, והבעל רצה למכור את הבית המשותף, ועניין זה אף עלה בהליך הטיפולי, אך האישה סירבה לכך. סביר להניח, שאם הצדדים היו מוכרים את הבית המשותף וקונים דירה אחרת זולה יותר, ולא היה לצדדים "לחץ כלכלי", ייתכן שדבר זה היה מביא לרגיעה במערכת היחסים ומחזירה את הצדדים לשלום בית. אף אם "בסופו של יום", כתבה האישה לרב נ' שמוכנה למכור את הבית, זה היה בשלב מאוחר, כאשר הבעל היה כבר במצב של עזיבת הבית.

אף הטיפול אצל הרב נ' לא צלח עקב חוסר יכולתו להגיע לפשרה בעניין מכירת הדירה, וכאמור, האשמה לכך מוטלת בחלקה על האישה.

(ו) ביום 16.2.2017 הגישה האשה תלונה במשטרה נגד בעלה באשמת גניבה של סך 120,000 ₪ מזומן שנועד למימון הוצאות רפואיות ומוסדות סיעודיים לאם החורגת שלה, שלטענת האשה החביאה בחדר השינה בארגז המטה. התלונה נסגרה מחוסר ראיות מספיקות להעמדה בדיון, אך הסכסוך בין הצדדים מסביב לכך הוביל להחמרה ביחסי הצדדים הרעועים.

את האשמה להחמרה ביחסי הצדדים בעקבות כך, יש להטיל בחלקו על האישה שהגישה תלונה במשטרה שלא התבררה שם כנכונה.

(ז) בחוה"מ סוכות תשע"ח (אוק' 2017) האשה עם ילדיה נסעו עם הוריה ומשפחתה לטיול בצפון, כולל לינה, בניגוד לרצון הבעל. בעקבות כך, ביום 9.10.2017 כתב הבעל הודעת וואטסאפ לאשתו: "תם עידן הזוגיות ביננו. העדפת את המשפחה שלך עלי. זה נגמר". בתגובה לך, כתבה האשה: "אלו מילים שלך לא שלי".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לטענת האשה, לאחר אירוע זה עזב הבעל את בית הצדדים, אך לאחר עשרה ימים חזר לבית לחדר נפרד והודיע פעם נוספת לאשה שמערכת הנישואין הסתיימה.

מן הראוי להבהיר, כי אין זאת הפעם הראשונה, שהאשה עשתה מעשים חד צדדים של נסיעה שלה כאשר היא משאירה את הילדים עם האב, וזאת בניגוד וללא רשות הבעל-האב. על כן, נסיעתה החד צדדית עם הילדים בחוה"מ וללא הבעל וללא רשותו, יש בהם בכדי להטיל אשמה מסוימת על האישה בגרימת הגירושין.

אמנם, כאמור, לא ניתן להגיע למסקנה מכל הנ"ל שהאשה הפסידה לגמרי את זכאותה לכתובה, אך במסגרת קביעת גובה הסכום, לא ניתן להתעלם מהאמור לעיל.

ח. מסקנה בעניין הכתובה

ביה"ד קובע שאם הצדדים יתגרשו, האישה זכאית במישור העקרוני לכתובה, אך כאמור לעיל – לאור הספיקות הרבים שהתעוררו בהתנהלות הצדדים ובסיבות שגרמו לגירושין, והאשמה המוטלת על כל אחד מהצדדים בפירוק חיי הנישואין – על הבעל לשלם לאישה סך של שליש כתובה, סך כ-175,000 ₪.

יש לציין, כי האישה הסכימה לקבל שליש כתובה כפשרה. אמנם עקב חוסר הסכמת הבעל, ודיון ההוכחות, דורשת האישה את מלוא הכתובה, אך מן הראוי להזכיר את ההסכמה העקרונית של האישה לכך, כאמור לעיל.

מאחר שהגענו למסקנה, שהבעל חייב במישור העקרוני בכתובה, אך יש לפשר בסכום, כחלק מקביעת הסכום יש להטיל על הבעל גם הוצאות עבור קיום דיון ההוכחות, ולכן עליו לשלם לאישה סה"כ 180,000 ₪.

ט. כפל זכויות

יש לציין עוד שכיון שבאזון נכסים האשה היא זאת שהייתה חייבת להעביר מזכויותיה לבעלה, לא שייך כאן כלל "כפל זכויות", ולא ניתן לקזז מסכום חיוב הכתובה עבור האיזון.

י. פיצוי גירושין

בנסיבות אלו שהאשה תקבל סך הגון עבור הכתובה אין מקום לפיצוי גירושין נוסף. ראה בפס"ד מביה"ד בירושלים (תיק 948054/3) מיום י"ט בתמוז תשע"ו (25.7.2016) שעניין פיצויי גירושין נהג בעיקר כאשר לא היה לכתובה סכום משמעותי או כשידול לאשה לקבל את הגט כאשר לא התרצתה לכך.

מסקנה

לאור כל האמור, על הבעל לשלם לאישה סך 180,000 ₪ עבור כתובתה ותוספתה, תוך 60 יום ממועד הגירושין.

ביה"ד קובע מועד לסידור גט בתאריך [...].

פסה"ד ניתן לפרסום בהשמטת פרטי הזיהוי של הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתן ביום ז' בניסן התשפ"ג (29/03/2023).

הרב אברהם צבי גאופטמן

הרב עובדיה חפץ יעקב

הרב אהרן דרשביץ – אב"ד

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה